

LITERATUUR OVER DE BELGISCHE MARIENE WEEKDIEREN.

E. DUMOULIN

Een uitgebreide bestudering van onze land-, zoet- en brakwatermollusken is indertijd verricht en te boek gesteld door W. Adam (1947, 1960). In 1982 legde R. Marquet met zijn doctoraatsproefschrift 'Studie over de verspreiding en de oecologie van de Belgische landmollusken' een nieuwe basis voor het verder onderzoek van de Belgische landslakken. In het kader van de European Invertebrate Survey (E.I.S.) wordt daar momenteel nog voortdurend aan doorgewerkt (De Wilde et al., 1983; Van Goethem et al.; 1984; Van Goethem, 1984). Met de bewerking van onze mariene malacologische fauna is het echter anders gesteld. Het ooit door Adam vooropgestelde tweede luik van zijn werk dat de mariene mollusken uit onze wateren zou behandelen is er spijtig genoeg nooit gekomen. Een overkoepelend zo up-to-date mogelijk wetenschappelijk werk dat gebaseerd is op de bestudering van oude kollekties, recente waarnemingen en een uitgebreid literatuuronderzoek bestaat voor de Belgische mariene mollusken dus nog altijd niet. De pogingen die in het verleden ondernomen werden om een overzicht te geven van onze mariene schelpenfauna beven doorgaans beperkt tot een opsomming van in België gevonden soorten (De Malzine, 1867; Colbeau, 1868; Lammeere, 1895). De opzet van deze werken liet daarenboven geen ruimte vrij voor exakte vindplaatsgegevens of biologische wetenswaardigheden. De verwarring tussen recente en fossiele mollusken die in bovenvermelde publikaties tevens tot uiting komt is er telkenmale de oorzaak van geweest dat het beeld van onze autochtone fauna grondig vervalst werd weergegeven. Ook aktueel zijn er m.i. nog heel wat onopgeloste problemen i.v.m. de geologische herkomst van heel wat strandmateriaal (cf. de kleine soorten uit gruisbanken). Een min of meer gelukkige uitzondering hierop zijn de artikels van P. Pelseneer (1881b, 1882, 1883). Anderzijds hebben we ook de oude populair-wetenschappelijke boekjes (Eben, 1884; Verbrugghe, 1913; Verhas, 1909; 1912; 1925), die alleen al vanwege de voortreffelijke tekeningen die ze bevatten zeer bruikbaar zijn om te determineren.

Recentere wetenschappelijke publikaties geven ons een beeld van hoe het onderzoek eigenlijk zou kunnen opgevat worden. Op een goede manier, specifiek op mariene mollusken gericht werk is o.a. gedaan door E. Leloup en W. Adam. Het betreft in het ene geval de bestudering van één bepaalde soort (Adam en Leloup, 1934; Leloup, 1950; 1970; 1971; 1973; 1980) of in het andere geval het onder de loep nemen van een kleine

volledeige Classis (Adam, 1933; Leloup, 1934). Daarnaast vinden we ook werken die een gans gebied beslaan (Leloup en Miller, 1940; Lefevere, Leloup en Van Meel, 1956; Leloup en Polk, 1967; Leloup en Konietzko, 1956) en waar naast diverse zeeorganismen ook de mollusken aan bod komen. Voornamelijk in deze publikaties staan naast de faunistische inventarisatie de biologische en ecologische observaties duidelijk centraal.

De recentste onderzoeken naar het macrobenthos van de Belgische kust (Govaere, 1975; 1978; Vanosmael, 1977; Rappé, 1978; Kerckhof, 1980) zijn eveneens algemeen opgevatte studies die alle van de verschillende monsterpunten gedregde organismen behandelen, inclusief de malacologische fauna. Laatstgenoemde werken zijn tevens sterk biologisch zowel als ecologisch georiënteerd.

Wie zich bezighoudt met weekdieren voelt zich al gauw genoodzaakt oude literatuur te raadplegen, niet alleen om vroegere situaties met de huidige te kunnen vergelijken maar soms ook om bepaalde opvattingen en determinaties van auteurs te verifiëren. M.a.w. boeken en tijdschriften zijn onontbeerlijke instrumenten die bij allerhande onderzoekjes gebruikt kunnen worden. Omdat gegevens over onze mariene schelpenfauna in zo veel verschillende publikaties verspreid liggen is het op zich al een hele karwei om al deze werken op te sporen. Teneinde deze taak voor de toekomstige vooral amateur-onderzoeker wat te verlichten wordt hieronder een lijst van publikaties opgenomen die de Belgische mariene weekdieren in haar geheel of fragmentarisch behandelen. Deze lijst is uiteraard niet volledig. Het systematisch uitpluizen van uitgaven zoals b.v. de Annales de la Société Malacologique de Belgique (voortgezet als Annales de la Société Royale Malacologique de Belgique, Annales de la Société Royale Zoologique et Malacologique de Belgique en Annales de la Société Zoologique de Belgique), de Mededelingen en Verhandelingen van de Koninklijke Academie van België (Klasse Wetenschappen), de Mededelingen en Verhandelingen van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, het Natuurwetenschappelijk Tijdschrift, de publikaties van Les Naturalistes belges, de Bulletins de contact en Informations van de Société belge de Malacologie, Gloria maris (orgaan van de Belgische Vereniging voor Conchyliologie), ... zullen zeker nog meer artikels opleveren. Hopelijk waagt een ondernemende geest het ooit deze aanzienlijke taak op zich te nemen.

Dat het werken aan onze mariene malacologische fauna nu toch zijn aanvang zou gevonden hebben doet heel wat hoop rijzen. Van R. Vanwalleghem mocht ik onlangs vernemen dat Drs. Th.

- Adam, W., 1933. Notes sur les Céphalopodes. III. Les Céphalopodes du Sud de la mer du Nord.- Bull. Mus. r. Hist. nat. Belg., t.IX, no.46, 45 pp. (incl. 7 tableaux, 4 cartes).
- Adam, W. & Leloup, E., 1934. Sur la présence du Gastéropode *Crepidula fornicata* (Linné, 1758) sur la côte belge.- Bull. Mus. r. Hist. nat. Belg., t.X, no.45, 6 pp.
- Bracke, E. & Polk, Ph., 1969. Contribution à la connaissance de la faune marine de la côte belge. VI. L'influence de la lumière sur la fixation d'*Ostrea edulis* (L.) et *Crepidula fornicata* (L.) sur les collecteurs d'Huftres.- Hydrobiologia, 34 (1), pp. 100-125, fig. 1-18, tab. I-II.
- Colbeau, J., 1868. Liste générale des mollusques vivants de la Belgique.- Extrait des Ann. Soc. Malac. Belg., t.III, pp. 5-31, pl. 2,3,4.
- De Bock, E., 1936. Les moules dans les eaux du littoral belge.- Rap. 1er. Congrès Int. Mer, Oostende. p. 344.
- De Clerck, R., 1975. Studie van de vis- en garnaalpopulaties in de visgronden van het "Westdiep" gedurende de periode mei 1970 - mei 1972.- Meded. Rijksst. Zeevis., no.99, pp. 263-314.
- Devriese, H., 1975. Enkele faunistische aantekeningen over mollusken.- J. Ketsprijs, Wemmel. 15 pp., 3 pl. (niet gepubliceerd).
- Eben, W., 1884. De weekdieren van België.- J. Vuylsteke, Gent. 116 pp., 7 pl., 107 tekstfig.
- Gilson, G., 1900. Exploration de la mer sur les côtes de la Belgique en 1899.- Extrait des Mém. Mus. r. Hist. nat. Belg., t.I, 81 pp., 3 cartes.
- Gilson, V., 1913. Note sur quelques espèces de mollusques marins habitant la côte belge ou son voisinage.- Ann. Soc. Roy. Zool. Malac. Belg., t.XLIX, fasc.3, pp. 257-258.
- Govaere, J., 1975. Kwalitatieve en kwantitatieve analyse van het macrobenthos ter hoogte van Nieuwpoort.- Meded. Rijksst. Zeevis., no.99, pp. 315-327.
- Govaere, J., Thielemans, L. & De Boever, R., 1977. Studie van het macrobenthos in de zuidelijke Noordzee.- Nationaal onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma -leefmilieu water-, Project zee. Eindverslag, 7, pp. 115-165.
- Govaere, J., 1978. Numurieke analyse van het macrobenthos in de Southern Bight (Noordzee), Deel I en II.- Doctoraatsverhandeling R.U.Gent. 220 pp., 88 fig., 122 tab. (niet gepubliceerd)
- Kerckhof, F., 1980. Studie van het macrobenthos ter hoogte van de Belgische kust.- Licentiaatsverhandeling R.U.Gent. 76 pp., 28 fig., 10 tab. (niet gepubliceert)
- Lameere, A., 1894. Rapport sur l'excursion de la Société Royale Malacologique de Belgique au Zwiijn.- Ann. Soc. Roy. Malac. Belg., t.XXIX, Mém., pp. 16-24.
- Lameere, A., 1895. Manuel de la faune de Belgique. Tome I. Animaux non Insectes.- H. Lamartin, Bruxelles. 639 pp., 701 fig., 1 carte.
- Lameere, A., 1913. La faune du môle de Zeebrugge.- Ann. Soc. Roy. Zool. Malac. Belg., t.XLIX, fasc.3, pp. 259-260.
- Lefevere, S., Leloup, E. & Van Meel, L., 1956. Observations biologiques dans le port d'Ostende.- Mém. Inst. r. Sci. nat. Belg., no.133, 157 pp. 3 pl. (incl. tableaux en annexes).

- Leloup, E., 1934. Contributions à l'étude de la faune belge. IV. Les Polyplacophores de la côte belge.- Bull. Mus. r. Hist. nat. Belg., t.X, no.17, 22 pp., 1 carte.
- Leloup, E. & Miller, O., 1940. La flore et la faune du bassin de chasse d'Ostende (1937-1938).- Mém. Inst. r. Sci. nat. Belg., no.94, 123 pp., 3 pl.
- Leloup, E., 1950. Contributions à l'étude de la faune belge. XVII. Recherches sur une moulière naturelle de la côte belge.- Bull. Inst. r. Sci. nat. Belg., t.XXVI, no.30, 56 pp. (incl. tableaux).
- Leloup, E. & Konietzko, B., 1956. Recherches biologiques sur les eaux saumâtres du Bas-Escaut.- Mém. Inst. r. Sci. nat. Belg., no.132, 100 pp., 5 pl.
- Leloup, E., Van Meel, L., Polk, Ph., Halewijck, R. & Gryson, A., 1962. Recherches sur l'Ostréiculture dans le bassin de chasse d'Ostende en 1960.- Ministère de l'Agriculture -Commission T.W.O.Z.- Rapport Groupe de travail "Ostréiculture".
- Leloup, E. & Polk, Ph., 1963. Observations sur la croissance de mollusques dans le bassin de chasse d'Ostende.- Bull. Inst. r. Sci. nat. Belg., t.XXXIX, no.5, 13 pp.
- Leloup, E. & Polk, Ph., 1967. La flore et la faune du bassin de chasse d'Ostende (1960-1961). III. Etude zoologique.- Mém. Inst. r. Sci. nat. Belg., no.157, 114 pp., 3 pl.
- Leloup, E., 1970. Recherches sur l'Ostréiculture dans le bassin de chasse d'Ostende en 1968.- Bull. Inst. r. Sci. nat. Belg., t.46, no.6, 24 pp.
- Leloup, E., 1971. Recherches sur l'Ostréiculture dans le bassin de chasse d'Ostende pendant l'année 1969.- Bull. Inst. r. Sci. nat. Belg., t.47, no.25, 16 pp.
- Leloup, E., 1973. Recherches sur l'Ostréiculture dans le bassin de chasse d'Ostende en 1970 et 1971.- Bull. Inst. r. Sci. nat. Belg., t.49, no.10, 23 pp.
- Leloup, E., 1980. Recherches sur l'Ostréiculture dans le bassin de chasse d'Ostende en 1972 et 1973.- Bull. Inst. r. Sci. nat. Belg., Biologie, t.52, no.4, 13 pp.
- Loppens, K., 1905. Animaux marins vivant dans l'eau saumâtre.- Ann. Soc. Roy. Zool. Malac. Belg., t.XL, Mém., pp. VII-VIII.
- Loppens, K., 1923. La variabilité chez *Codium edule*.- Ann. Soc. Roy. Zool. Belg., t.LIV, pp. 33-67, 1 pl.
- Maitland, R.T., 1897. Prodrôme de la faune des Pays-Bas et de la Belgique flamande ou énumération systématique de tous les animaux y observés depuis 1679-1897 excepté les Araignées et les Insectes.- E.J. Brill, Leiden. 62 pp.
- Malzine, F., De, 1867. Essai sur la faune malacologique de Belgique, ou catalogue des mollusques qui se trouvent dans ce pays.- Librairie ancienne de G.-A. van Trigt, Bruxelles. 99 pp., 3 pl.
- Pelseneer, P., 1881^a. Tableau dichotomique des mollusques marins de la Belgique.- Ann. Soc. Roy. Malac. Belg., t.XVI, Mém., pp. 27-61, pl. V.
- Pelseneer, P., 1881^b. Etudes sur la faune littorale de la Belgique. Mollusques recueillis sur la côte belge en 1881.- Ann. Soc. Roy. Malac. Belg., t.XVI, Bull., pp. CLII-CLVI.

- Pelseneer, P., 1882. Etudes sur la faune littorale de la Belgique. Mollusques et autres animaux inférieurs recueillis sur la côte belge en 1882.- Ann. Soc. Roy. Malac. Belg., t.XVII, Mém., pp. 31-43.
- Pelseneer, P., 1883. Etudes sur la faune littorale de la Belgique. Mollusques et autres animaux inférieurs recueillis sur la côte belge en 1883.- Ann. Soc. Roy. Malac. Belg., t.XVIII, Bull., pp. CXVI-CXXI.
- Rappé, G., 1978. Studie van het macrobenthos van de zandbanken "Kwinte Bank" en "Buiten Ratel".- Licentiaatsverhandeling R.U.Gent. 72 pp., 15 fig., 19 tab. (niet gepubliceerd).
- Vanhercke, L., 1980. Schelpentabel.- Uitgave van de Belgische Natuur- en Vogelreservaten, Brussel. 28 pp. (incl. fig.).
- Vanosmael, C., 1977. Studie van het macrobenthos ter hoogte van de monding van de Westerschelde en de Belgische kust.- Licentiaatsverhandeling R.U.Gent. 70 pp. (niet gepubliceerd).
- Van Steen, E., 1978. Het macrobenthos van een overwinteringsgebied van Melanitta nigra (Linné) vóór de Belgische kust.- Licentiaatsverhandeling R.U.Gent. (niet gepubliceerd).
- Verbrugghé, L., 1913. Schelpen van de Noordzee. Atlas.- L. Burghgraeve, Brugge. 64 pp. (incl. pl.)
- Verhas, G., 1909. Les coquillages du littoral belge.- H. Lamartin, Bruxelles. 32 pp., 5 pl.
- Verhas, G., 1912. Les coquillages du littoral belge.- 2ième ed., H. Lamartin, Bruxelles.
- Verhas, G., 1925. Le long de nos plages (flore et faune du littoral belge).- M. Lamartin, Bruxelles. 139 pp., 20 pl.
- Verstraelen, R., 1966. Schelpen aan de Belgische kust.- Uitgeverij Hamster, Gent. 48 pp. (incl. pl.).
- Vonck, E., 1933. Les mollusques de Belgique. Marins - fluviatiles - terrestres.- Les Naturalistes belges, Bruxelles- 184 pp. (incl. 13 pl.).
- Wery, J. & Massart, J., 1908. Excursions scientifiques. I. Sur le littoral belge.- 2ième ed., H. Lamartin, Bruxelles. 223 pp., 24 pl.

Backeljau momenteel bezig is aan het opstellen van een systematische lijst van de Belgische mariene mollusken (wwarvoor o.a. uitvoerig het NHA. van de Strandwerkgroep werd geconsulteerd) in de reeks Studiedocumenten van het K.B.I.N.. In een later (en vermoedelijk veel later) stadium zou daaruit dan het zo lang verwachte beschrijvende deel over de mariene mollusken moeten voortvloeien. Uitkijken geblazen dus naar het verschijnen van deze publikaties.

Het is in dit bestek niet de bedoeling geweest de respectievelijke werken één voor één kritisch te benaderen en een selectieve lijst op te stellen. Alle mij bekende publikaties zowel wetenschappelijk als ge vulgariseerde worden vermeld, de beoordeling ervan wordt aan de lezer overgelaten.

Literatuur

- Adam, W., 1947. Révision des mollusques de la Belgique. I. Mollusques terrestres et dulcicoles.- Mém. Mus. r. Hist. nat. Belg.; no.106, 298 pp., 4 fig., 162 cartes, 6 pl.
- Adam, W., 1960. Mollusques. I. Mollusques terrestres et dulcicoles.- Faune de Belgique. Patr. Inst. r. Sci. nat. Belg., 402 pp., 16 pl., 163 fig., 4 pl. col.
- De Wilde, J.J., Van Goethem, J.L. en Marquet, R., 1983. Over de verspreiding, de uitbreiding en de oecologie van *Boettgerilla pallens* Simroth, 1912 in België.- Studiedocumenten K. Belg. Inst. Nat. Wet., no.12, 31 pp.
- Van Goethem, J.L., De Wilde, J.J. en Marquet, R., 1984. Over de verspreiding in België van de naaktslakken van het genus *Deroceras* Rafinesque, 1820 (Mollusca, Gastropoda, Agriolimacidae).- Studiedocumenten K. Belg. Inst. Nat. Wet., no.14, 45 pp.
- Van Goethem, J.L., 1984. Lijst van de recente niet-mariene mollusken van België.- Studiedocumenten K. Belg. Inst. Nat. Wet., no.16, 35 pp.

De Wulk 8
8390 Knokke-Heist